

Р Е Ц Е Н З И Я

относно: конкурс за професор по
3.6 право (наказателно право)
обявен от ВСУ „Черноризец Храбър“
ДВ, бр.72 от 22.08.2023 г.

кандидат: доц. Юлиана Младенова Матеева,
доктор по право

рецензент: проф. Лазар Георгиев Груев
д.ю.н.

Единствен кандидат в конкурса за професор по наказателно право в Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър“ е доц. Юлиана Матеева, доктор по право.

Кандидатът познавам лично от много години, особено от съвместната ни работа в катедрата по наказателноправни науки на ВСУ, а също и от нейните трудове. Нямаме съвместни публикации.

Юлиана Матеева се отличава с пъргав ум, бърза реакция при обсъждане проблемите на конкретен „казус“ или по-общ въпрос на наказателното право, с подчертано отношение към тази дисциплина, с кураж да изложи собствено виждане, което макар и понякога да се отличава от общоприетото, винаги е добре мотивирано и защитено от професионална гледна точка. Тези качества, както трудолюбието и последователността ѝ помогнаха в развилата се академична кариера.

След завършване на висшето си образование с отличен успех през 2001 г. и задължителния теоретико-практически стаж Юлиана Матеева се посвещава предимно на академична кариера, която гради постъпателно, с много усилия, методичност и задълбоченост. В началото е била преподавател в ТУ – Варна, от 2011 г. – във ВСУ, а понастоящем и в ЮЗУ и УНСС.

Като преподавател доц. Юлиана Матеева е авторитет, увлекателен лектор, прецизен и справедлив екзаминатор. Студентите харесват и с интерес посещават нейните лекции защото те са поднесени прецизно, с висок професионализъм и същевременно са увлекателни, на достъпен език и поради това – запомнящи се. Отличната чуждоезикова подготовка помага на доц. Матеева не само в творческата ѝ работа, но и допринася за разностранните изяви при преподаването, вкл. лекции на английски език в ТУ и ВСУ. През годините последователно тя е гост-лектор в университетите на Барселона, Неапол, Реджо ди Калабрия, Орхус – Дания и др.

През 2014 г. Юлиана Матеева е съветник в политическия кабинет на министър-председателя на Република България. В периода 2014 – 2020 г. е ръководител на катедра Правни науки в ЮФ на ВСУ „Черноризец Храбър“.

II.

1. Доц. Юлиана Матеева представя в приложен към документацията списък всички свои научни трудове. Отделно в справката относно наукометричните показатели са обособени съчиненията, публикувани след хабилитацията ѝ. Съгласно изискванията те именно следва да се отчитат при настоящата

рецензия, доколкото останалите са били предмет на преценка при избора на кандидата за доцент. Ще кажа обаче, защото съм убеден в това, че за мен и погледът върху цялостното творчество е от значение, доколкото тук се преценяват качествата на кандидат за научно звание – професор, а не единствено достойнствата на конкретно научно съчинение. Професурата е следващата, след хабилитацията, степен в кариерното израстване на един учен, отличаваща се преди всичко с качествен, а не количествен скок в него. От тази гледна точка ще кажа, че съчиненията на доц. Матеева, нейната научна продукция като цяло се отличават със своята задълбоченост, разнообразна тематика и новаторски подход, все качества, заслужаващи висока оценка.

2. Представените в конкурса трудове съдържат много нови научни постановки, обогатяват съществуващите знания в областта на наказателното право и в по-голямата си част улесняват съдебната практика и обновлението на законодателството в тази област. Направените в тях изводи почиват на задълбочен и критичен анализ както на действащата нормативна уредба, така и на използваната научна литература. След избора ѝ за доцент научните интереси на кандидата са насочени към едни от най-актуалните, сложни и често – дискуссионни въпроси на наказателното право, както от общата (примерно съчиненията, посветени на субекта на престъплението), така и от особената му част (например за престъпленията, свързани с наркотични вещества).

Това общо описание на представените трудове, което далеч не е изчерпателно, показва по категоричен начин, че доц. Юлиана Матеева има разностранни научни интереси,

анализира в своите произведения актуални и важни за наказателното право въпроси, при това както по-обща, така и свързани с особената част. Същевременно разработва и редица особено интересни, понякога спорни, но винаги с важно практическо значение проблеми. Видно е, че научната продукция не е "фиксирана" в определен проблем или ограничена само до отделна част на наказателното право. Някои от съчиненията поставят основни, принципни, по-обща въпроси; други са посветени на важни, дори бих ги нарекъл "вечни" въпроси; трети – на актуални, породени от измененията в закона отделни проблеми; докато останалите анализират изключително деликатни въпроси на материя, сама по себе си твърде динамична в съвременните условия.

3. Представеният в конкурса хабилитационен труд **"Престъпления срещу човешкия генофонд. Биомедицински аспекти"**, изд. Сиела, С., 2023 г. е достойна за професор монография, впечатляваща с широтата на видяните и анализирани проблеми, със своя професионализъм и което е важно да се подчертае – с категоричната, уверена и същевременно балансирана позиция на автора по фундаментални въпроси на нашето съвремие. Трудът представлява задълбочено и първото в областта на наказателното право изследване на тази проблематика у нас. Той е съществен принос по проблеми от изключително значение за наказателното право и същевременно надхвърля неговите рамки без обаче да напуска фундамента и гледната точка на поставянето и разглеждането на отделните проблеми, именно през призмата на тази дисциплина. Работата има без никакво съмнение качествата на дисертация за даване на научна степен „доктор на науките“ и в този смисъл отговаря на изискванията за получаване на

званието „професор“. Трудът съдържа важни и принципни постановки, които са добре формулирани и обосновани.

Основното достойнство на труда е новаторският подход, актуалността и визионерството в подхода към темата.

Книгата на доц. Юлиана Матеева **„Престъпления срещу човешкия генофонд. Биомедицински аспекти“** е изключително интересна, задълбочена и интригуваща. Посветена е на проблематика, която досега не е била предмет на научно обсъждане в областта на наказателното право у нас. Самото заглавие провокира да посегнеш към нея, защото когато го прочетеш веднага възникват въпроси, които, дори несъзнателно, си си поставял неведнъж. И едва ли си бил в състояние да отговориш на всички, а и те се множат, колкото повече се замисляш – неповторим ли е всеки от нас; възможно ли е да бъде клониран; има ли шанс да усъвършенствам част от биологично предопределените ми особености; допустимо ли е такава намеса в генома, която да се възпроизвежда в поколението ми и то да е предопределено по-съвършено, без недостатъци; а какво е недостатък и кой ще реши, че е такъв; допустима ли е и ако да – докъде – намесата на правото и особено на наказателното право в тази сфера и т.н. и т.н.

Темата е завладяла автора и заседнала дълбоко в съзнанието му. Тя е трудна, без съмнение с комплексен характер и изисква огромни усилия, които в конкретния случай са се оправдали, предвид резултата, който тук обсъждам. По необходимост в нея се преплитат морални, етични, философски, медицински и, разбира се, правни аспекти. Авторът отчита това, стъпва на тази база, без обаче да загуби ориентира си и определено центрира

вниманието си върху проблемите, възникващи в областта на правната регламентация и най-вече – на наказателното право.

Съчинението е новаторско и в друг аспект. То е едно от малкото разработки, които не се базират на преразказ и анализ на съществуващи разпоредби (защото престъпления срещу човешкия генофонд не съществуват в нашия НК), а посочвайки проблема, разработвайки го в дълбочина, включително доказвайки високата степен на обществена опасност на такъв вид прояви, предлагат в аванс дискусия, която да доведе до бъдеща регламентация, неизбежно необходима според автора.

Книгата изисква особена научна смелост, за която автора трябва да бъде поздравен. Тя ще предизвика множество въпроси, ще отвори дискусия, а какво по-щастливо развитие може да иска всеки, захванал се да пише. Убеден съм, че тя ще има и продължение. Развитието на науката не може, а и не трябва да бъде спирано. Необходимо е обаче още сега да дискутираме има ли, кои са и как трябва да уточним въпросите, които задължително подлежат на правна регламентация, включително тези, които се нуждаят от наказателноправна защита. Защото ако не го направим сега, утре ще е фатално късно. Юлиана Матеева дава своя отговор. Убедително, спокойно, професионално, но и социално ангажирано, с много вещина и същевременно с много болка и надежда.

Представеният труд е съчинение, което няма да остави безучастен всеки докоснал се до него. Той представлява интерес както за научните работници, изкушени от наказателното право, но и за представители на другите науки, поради комплексния си характер, а така също и за всеки, на когото не са чужди въпроси като: допустима ли е

безнаказана намеса в природата до степен, премахваща изначално заложената неповторимост на всеки човешки индивид и правото единствено на естественото развитие да определя бъдещето на идните поколения; следва ли да допуснем безнаказано явно неравенство, основано на материални предимства, позволяващо на едни да избират характеристики, които са недостъпни за други и т.н. и т.н.

Основното достойнство на труда е логическата последователност на изложението през което авторът умело „води“ читателя, категоричността при анализа и отстояването на основополагащи, принципни положения, които следва да са неотменима част (да са в основата) на всяка модерна наказателна политика в тази област.

Анализът се основава най-напред на международно-правните актове, съотносими към проблема – Конвенцията за правата на човека и биомедицината и Протокола към нея. Той продължава и се базира по-нататък на уредбата (защитата) на тези отношения в наказателните закони на редица европейски държави – като се започне от северна Европа (Естония, Финландия); премине се през централна Европа (Унгария, Словакия, Чехия); западна Европа (Испания, Франция) и се стигне до Казахстан. Авторът не просто копира (предлага да се копират) чуждите решения, а критично ги преосмисля – това е много важно – през призмата на нашата национална правна традиция. А това е много важно, защото всички, включително и в областта на наказателното право, сме потърпевши от безкритичното възприемане на чужди образци, единственият резултат от което е разрушаване на хармонията и оттам – неефективност на уредбата.

Разбира се, в книгата се съдържат и редица конкретни приносни моменти, най-съществените от които могат да бъдат очертани накратко по следния начин:

- Философската обосновка на проблема чрез което се поставя „фундамента“ при неговото очертаване, без което „конструкцията“ нямаше да бъде толкова стабилна и устойчива.

- Ясно, логично и обосновано формулиране на обекта на тези престъпления, а оттам и посочване мястото им в особената част на НК.

- Използваният комплексен подход при изследването на социално-правните явления: разбирането, че има ценности, които остават стабилни в една съвременна правова държава, независимо от политическата конюнктура.

- Изключително детайлното навлизане в проблематиката от гледна точка на биомедицината; свободното боравене с терминология, иначе недотам добре позната на наказателноправника. Впрочем, това е условие за прецизност, особено характерно за разпоредбите на НК с елементи на бланкетност, доколкото те по необходимост предполагат навлизането в дълбочина на съответната позитивноправна уредба.

- Анализът и разсъжденията на автора дали е възможно част от предлаганите промени да се „поемат“ от вече съществуващи текстове, т.е. възможно ли е, вероятно чрез незначителни добавки, съществуващи разпоредби да обхванат някои от предлаганите промени и категоричната позиция, която доказва отличното познаване на наказателното право в цялост.

- Ще посоча и особено коректния стил на полемичност, уважението към чуждото мнение и същевременно категоричността при отстояване на собствената позиция, убеденост, която за сетен път убеждава за дълбочината, в която авторът е навлязъл и умението да представи видяните, идентифицирани проблеми в пълнота.

- На последно, но не и непременно по значение място следва да бъде отбелязано доброто полиграфическо оформление на труда и отработения стил на изложението, които позволяват то да се чете леко, без напрежение, което пък способства за по-доброто му разбиране и усвояване от читателя.

III.

Към рецензирания труд, което важи впрочем за всяко човешко произведение, могат да бъдат направени и някои критични бележки.

Първата от тях има същевременно характер на препоръка. Ясно е, че ограниченият обем на всяка монография не позволява тя да изчерпи в тяхната пълнота всички въпроси, свързани с разглежданите в нея основни проблеми. Цялостният поглед върху проблемите на посегателствата срещу човешкия генофонд, анализът им в съчетание, обсъждането им чрез съпоставяне е необходим, а бих казал и неизбежен подход при така широко формулирана тема. Това обаче би следвало да послужи на автора за в бъдеще да се концентрира върху един или група от проблеми и да ги разгледа в необходимата и възможна при подобен подход дълбочина, защото много от въпросите обсъдени в книгата са „достойни“ за самостоятелно теоретично „обследване“. С други думи

комплексното изследване на престъпленията срещу човешкия генофонд в рецензирания труд е добре да послужи за анализ на отделни проблеми в бъдещи съчинения, като е добре изборът им да се базира на проучване проблемите на практиката по разбирането и приложението им, за което, без съмнение, авторът има и възможност и потенциал. Подобно предложение е основано и на разбирането, че динамиката при тези обществени отношения е забележителна, образно казано докато едно съчинение се подготвя, практиката (живият живот) изпреварва с темпове, немислими доскоро.

Бих препоръчал на автора, при последващи издания на съчинението, ако прецени това за удачно да прецизира структурата му, например като отдели в самостоятелна част (глава) проблематиката относно превантивната намеса на наказателното право и въпросите относно обекта и системата на разглежданите проблеми, като по този начин по-ясно и прегледно ще се открият философските (условно казано) разсъждения и обосновки от общите въпроси на разглежданите престъпления и накрая – конкретния анализ на отделните видове престъпления.

Струва ми се също така, че ще е добре да се избягва употребения многократно термин „мелиорации“, не само поради „натовареността“ му в съзнанието на неспециалиста с аграрно-поземлени дейности; а защото нищо не пречи той, при това успешно, да се замени с, напр., „подобряване“ (подобрене), още повече, че самият автор го използва, именно за да го поясни по този начин.

Направените критични бележки или предложения не влияят ни най-малко на общата изключително положителна оценка на рецензирания труд.

Безсъмнено, заслужава най-висока оценка и обезателно следва да бъде подчертано като основен принос на труда, предложението, което авторът прави за бъдещи промени в законодателството (предложенията **de lege ferenda**). Този извод почива на следните съображения:

Предложенията са логически неизбежен извод от направения задълбочен анализ на проблематиката, който анализ стъпва на международноправната уредба, чуждия опит и съществуващата понастоящем у нас регламентация, извън НК (33 и свързани с него подзаконови нормативни актове).

Предложенията са не само и единствено ориентирани (макар че там е центърът) към НК, а – напълно обосновано – започват от идеята за промяна в Конституцията, като основа на цялостния правов ред.

Те са не само добре обосновани, но и изключително прецизно формулирани, т.е. авторът заслужава подкрепа не само в „идейно“, но и в правно-техническо отношение, доколкото, дълбоко премислени, идеите са формулирани юридически прецизно, поставени са на съответното място в НК и по същество представляват модел на една бъдеща правна уредба на тази деликатна материя.

Необходимо е да се отбележи и дебело подчертае, че едно от най-големите достойнства на труда е и обстоятелството, че някои от тезите на автора са силно дискуссионни, което аз приемам за положително и очаквам по тях да се развият задълбочени професионални дебати в бъдеще. В този смисъл надеждата на автора с този труд да провокира размисъл считам за осъществена.

IV.

В **заключение** убедено смятам, че кандидатът отговаря на критериите и е изпълнил изискванията, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България за получаване на научното звание професор. Като вземам предвид приносните моменти в рецензираните трудове, цялостното богато и задълбочено научно творчество и дългогодишната, ползотворна и с доказани педагогически умения преподавателска дейност на кандидата, си позволявам да препоръчам на уважаваното жури да вземе решение, с което да даде научното звание "професор" по наказателно право на доц. д-р **Юлиана Младенова Матеева**.

17.11.2023 г. Рецензент:

(проф. Л. Груев)